दिल्ली पब्लिक विद्यालय:- गान्धीनगरम्

विषय:- संस्कृतम्

कक्षा-7

भूतकाल: (लङ् लकार:)- अभ्यास पत्रम्

भूतकाल: (लङ् लकार:)

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	बालक: अपठत् ।	बालकौ अपठताम् ।	बालका: अपठन् ।
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) अपठ: ।	युवाम् (तुम दोनों) अपठतम् ।	यूयम् (तुम सब) अपठत ।
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) अपठम् ।	आवाम् (हम दोनों) अपठाव ।	वयम् (हम सब) अपठाम ।

१. अधोलिखितानि वाक्यानि लङ् लकारे परिवर्तयत ।

	वाक्यानि	उत्तराणि
१	ते बालिके जलं पिबत: ।	
२	वयं श्लोकं लेखिष्याम: ।	
३	ता: कार्यक्रमान् पश्यन्ति ।	
४	नृप: भिक्षुकेभ्य: दान दास्यति ।	
५	तौ बालौ आचार्यान् नंस्यत: ।	
६	विक्रम: नृप: भवति ।	
७	आपणिक: नाणकानि गणयति ।	
८	वयम् संस्कृतपुस्तकं पठिष्याम: ।	
९	आवां किं कार्यं कुरुथ: ?	
१०	आवां असत्यं त्यजाव: ।	

२. निर्देशानुसारं लङ् लकारस्य रूपाणि रचयत ।

क्रम:	धातु:	पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
१	पत्	प्रथम: पुरुष:			
२	पठ्	मध्यम: पुरुष:			
३	भू	उत्तम: पुरुष:			
४	दा-यच्छ्	प्रथम: पुरुष:			
५	भ्रम्	मध्यम: पुरुष:			
६	क्रीड्	उत्तम: पुरुष:			
७	गम्-गच्छ्	प्रथम: पुरुष:			
८	आ+गम्	मध्यम: पुरुष:			
९	गै	उत्तम: पुरुष:			
१०	चल्	प्रथम: पुरुष:			

दिल्ली पब्लिक विद्यालय:- गान्धीनगरम्

विषय:- संस्कृतम्

कक्षा-7

लट् लकार - अभ्यास पत्रम्

वर्तमानकाल(लट् लकार)

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	बालक: पठति।	बालकौ पठत:।	बालका: पठन्ति।
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) पठसि।	युवाम् (तुम दोनों) पठथ:।	यूयम् (तुम सब) पठथ।
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) पठामि।	आवाम् (हम दोनों) पठाव:।	वयम् (हम सब) पठाम:।

१. लट् लकारस्य धातुरुपाणि पुरुष-अनुसारं लिखत।

	धातु:	पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
१	अस्	प्रथम: पुरुष:	अस्ति	स्त:	सन्ति
२	कथ्	मध्यम: पुरुष:	कथयसि	कथयथ:	कथयथ
३	कूर्द्	उत्तम: पुरुष:			
४	कृ	प्रथम: पुरुष:			
५	क्रीड्	मध्यम: पुरुष:			
६	गम्-गच्छ्	उत्तम: पुरुष:			
७	गर्ज्	प्रथम: पुरुष:			
८	दृश्-पश्य्	मध्यम: पुरुष:			
९	नम्	उत्तम: पुरुष:			
१०	नी-नय्	प्रथम: पुरुष:			
११	पठ्	मध्यम: पुरुष:			
१२	पत्	उत्तम: पुरुष:			
१३	भू-भव्	प्रथम: पुरुष:			
१४	रक्ष्	मध्यम: पुरुष:			
१५	वद्	उत्तम: पुरुष:			

२. लट् लकारस्य उचितैः रूपैः रिक्तनस्थानानि पूरयत ।

1.	अहं ____________ ।	(पठ्)
2.	आवां ____________ ।	(चल्)
3.	वयं ____________ ।	(लिख्)
4.	त्वं ____________ ।	(नम्)
5.	युवां ____________ ।	(क्रीड्)
6.	यूयं ____________ ।	(पत्)
7.	सिंह: ____________ ।	(गर्ज्)
8.	वानरौ ____________ ।	(कूर्द्)
9.	शिक्षक: ____________ ।	(वद्)
10.	बाल: ____________ ।	(सिञ्चन्ति / सिञ्चथ: / सिञ्चति)
11.	ते बाला: ____________ ।	(श्रु)
12.	सा ____________ ।	(कथ्)
13.	तौ बालौ ____________ ।	(नृत्)
14.	जन: ____________ ।	(नी)
15.	जनक: ____________ ।	(प्रविशति / प्रविशत: / प्रविशन्ति)

दिल्ली पब्लिक विद्यालय:- गान्धीनगरम्

विषय:- संस्कृतम्

कक्षा-7

भविष्यत्काल:(लृट् लकार)- अभ्यास पत्रम्

भविष्यत्काल:(लृट् लकार)

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	बालक: पठिष्यति ।	बालकौ पठिष्यत: ।	बालका: पठिष्यन्ति ।
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) पठिष्यसि।	युवाम् (तुम दोनों) पठिष्यथ: ।	यूयम् (तुम सब) पठिष्यथ ।
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) पठिष्यामि ।	आवाम् (हम दोनों) पठिष्याव:।	वयम् (हम सब) पठिष्याम: ।

१. निर्देशानुसारं लृट् लकारस्य उचितं रूपं लिखत ।

	धातु:	पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
१	अस्	प्रथम: पुरुष:	भविष्यति	भविष्यत:	भविष्यन्ति
२	क्रीड्	मध्यम: पुरुष:			
३	गम्-गच्छ्	उत्तम: पुरुष:			
४	आ+गम्	प्रथम: पुरुष:			
५	गै	मध्यम: पुरुष:			
६	चल्	उत्तम: पुरुष:			
७	इष्	प्रथम: पुरुष:			
८	नी-नय्	मध्यम: पुरुष:			
९	लिख्	उत्तम: पुरुष:			
१०	धाव्	प्रथम: पुरुष:			
११	कृ	मध्यम: पुरुष:			
१२	नम्	उत्तम: पुरुष:			
१३	चल्	प्रथम: पुरुष:			
१४	खाद्	मध्यम: पुरुष:			
१५	खेल्	उत्तम: पुरुष:			

२. लृट् लकारस्य उचितं रूपं रचयित्वा रिक्तयस्थानानि पूरयत ।

1. श्व: रविवासर: ____________ । (भू)

2. अत: अहं श्व: विद्यालयं ____________ । (गम्)

3. अहं गृहे एव ____________ । (पठ्)

4. अहं मित्रै: सह सायंकाले ____________ । (क्रीड्)

5. मम मित्राणि मम गृहम् ____________ । (आ+गम्)

6. मम जनक: अस्माकं कृते पुस्तकानि ____________ । (आ+नी)

7. अवकाशे वयं देहलीनगरं ____________ । (गम्)

8. अवकाशे यूयं किं ____________ ? (कृ)

9. ता: नर्तक्य: मञ्चे ____________ । (नृत्)

10. एतौ बालकौ तरणताले____________ । (तृ)

संस्कृत-व्याकरणम्
लट् लकार
(Present Tense)

Rushikesh Upadhyay

वर्तमानकाल (लट् लकार)

धातु + प्रत्यय=क्रिया

पठ्+ति=पठति

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	बालक: पठति ।	बालकौ पठत: ।	बालका: पठन्ति ।
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) पठसि।	युवाम् (तुम दोनों) पठथ: ।	यूयम् (तुम सब) पठथ ।
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) पठामि ।	आवाम् (हम दोनों) पठाव:।	वयम् (हम सब) पठाम: ।

Rushikesh Upadhyay(Sanskrit class)

वर्तमानकाल(लट् लकार)

प्रत्यया:

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	ति	त:	अन्ति
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) सि	युवाम् (तुम दोनों) थ:	यूयम् (तुम सब) थ
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) मि	आवाम् (हम दोनों) व:	वयम् (हम सब) म:

संस्कृत-व्याकरणम्

लृट् लकार

(Future Tense)

Rushikesh Upadhyay

भविष्यत्काल:(लृट् लकार)

धातु + प्रत्यय =क्रिया

पठ् + स्यति= पठिष्यति

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	बालक: पठिष्यति।	बालकौ पठिष्यत: ।	बालका: पठिष्यन्ति।
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) पठिष्यसि।	युवाम् (तुम दोनों) पठिष्यथ: ।	यूयम् (तुम सब) पठिष्यथ।
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) पठिष्यामि।	आवाम् (हम दोनों) पठिष्याव:।	वयम् (हम सब) पठिष्याम: ।

भविष्यत्काल:(लृट् लकार)

प्रत्यया:

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	स्यति	स्यत:	स्यन्ति
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) स्यसि	युवाम् (तुम दोनों) स्यथ:	यूयम् (तुम सब) स्यथ
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) स्यामि	आवाम् (हम दोनों) स्याव:	वयम् (हम सब) स्याम:

तुमुन् प्रत्ययः

'को' और 'के लिए' अर्थ में अर्थात् क्रिया के कारण को दर्शाने के लिए 'तुमुन्' प्रत्यय का प्रयोग किया जाता है; जैसे-

कृ	+	तुमुन्	=	कर्तुम् (करने के लिए)	पठ्	+	तुमुन्	=	पठितुम् (पढ़ने के लिए)
खाद्	+	तुमुन्	=	खादितुम् (खाने के लिए)	गम्	+	तुमुन्	=	गन्तुम् (जाने के लिए)

बच्चे **पढ़ने के लिए** विद्यालय जाते हैं।	⇨	बालकाः **पठितुं** विद्यालयं गच्छन्ति।
मैं बगीचे में **जाना** चाहता हूँ।	⇨	अहं वाटिकां **गन्तुम्** इच्छामि।

(परिशिष्ट में दिए गए तुमुन् प्रत्ययों के रूपों का प्रयोग करके वाक्य-निर्माण कीजिए।)

अभ्यासः

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन यच्छत।
(नीचे लिखे प्रश्नों के उत्तर एक पद में दीजिए। Answer the following questions in one word.)

(क) 'संस्कृतदिनम्' कदा भवति? ....

(ख) श्रावणीपूर्णिमायां कः उत्सवः भवति? ....

(ग) स्तुतिप्रिया, नैन्सी च किं पठितुम् इच्छतः? ....

(घ) कः गणनायकः भवितुम् इच्छति? ....

(ङ) संस्कृतसाहित्ये कस्य संशोधनानि सन्ति? ....

(च) का सङ्गणके कुशला अस्ति? ....

(छ) राधिका कासाम् आयोजनं करिष्यति? ....

2. अधोलिखितानां वाक्यानां निर्देशानुसारं वचनपरिवर्तनं कुरुत।
(नीचे लिखे वाक्यों का निर्देशानुसार वचन परिवर्तन कीजिए। Change the number of the following sentences as directed.)

(क) **त्वं** तु सङ्गणके कुशला **असि**। .... (बहुवचनम्)

(ख) **त्वं** किं **करिष्यसि**? .... (द्विवचनम्)

(ग) **कः गणनायकः** भवितुम् **इच्छति**? .... (बहुवचनम्)

(घ) **वयं** श्लोकान् **पठिष्यामः**। .... (द्विवचनम्)

(ङ) **सः** वार्ताः पठितुम् **इच्छति**। .... (द्विवचनम्)

(च) **वयं** सफलतां **प्राप्स्यामः**। .... (एकवचनम्)

3. अधोलिखितानां शब्दानाम् उदाहरणानुसारं पदपरिचयं लिखत।
(नीचे लिखे शब्दों का उदाहरण के अनुसार पद परिचय लिखिए। Identify the words as per example given below.)

	शब्दरूपम्	मूलशब्दः	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
उदा.	सफलताम्	सफलता	स्त्रीलिङ्गम्	द्वितीया	एकवचनम्
(क)	विज्ञानस्य	....	....	....	....
(ख)	युष्माकम्	....	....	....	....
(ग)	संस्कृतेन	....	....	....	....
(घ)	विश्वे	....	....	....	....
(ङ)	पत्रिकाणाम्	....	....	....	....
(च)	सप्ताहे	....	....	....	....

4. अधोलिखितानां वाक्यानां निर्देशानुसारं लकारपरिवर्तनं कुरुत।
(नीचे लिखे वाक्यों का निर्देशानुसार लकार परिवर्तन कीजिए। Change the tense of the following sentences as directed.)

(क) रक्षाबन्धनम् श्रावणीपूर्णिमायाः दिने **भवति**। .... (लृट्लकारः)

(ख) वयं तस्मिन् सप्ताहे किं किं **करिष्यामः**? .... (लट्लकारः)

(ग) कः गणनायकः भवितुम् **इच्छति**? .... (लृट्लकारः)

(घ) अहं गणनायकः **भविष्यामि**। .... (लट्लकारः)

(ङ) समग्रे विश्वे एतस्याचरणं **भवति**। .... (लृट्लकारः)

(च) अहं सूक्तीनां सङ्कलनं **करिष्यामि**। .... (लट्लकारः)

5. **उदाहरणानुसारं तुमुन् प्रत्ययस्य रूपं रचयित्वा वाक्यानि रचयत।**
(उदाहरणानुसार तुमुन् प्रत्यय का रूप लगाकर वाक्य को पूर्ण कीजिए। Complete the following sentences by adding the suffix 'तुमुन्' as given in the example.)

(क) फलं (खाद्) ......खादितुम्...... पाकशालां गमिष्यति।
(ख) जलं (पा) .... चषकं स्वीकरोति।
(ग) मित्रैः सह (भ्रम्) .... उद्यानं गच्छति।
(घ) नायकं (मिल्) .... इच्छति।
(ङ) पुस्तकं (प्र + आप्) .... शिक्षकं वदति।
(च) कवितां (गै) .... मञ्चे तिष्ठति।

6. **अधोलिखितानां स्थूलाक्षरपदानाम् आधारेण प्रश्ननिर्माणं कुरुत।**
(नीचे लिखे वाक्यों के स्थूलाक्षर पद के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए। Frame questions for the following sentences according to the words in bold.)

(क) वयं **संस्कृतसप्ताहे** प्रदर्शनं करिष्यामः। .... (कदा/किम्)
(ख) **सौम्या** सङ्कलनं करोति। .... (कः/का)
(ग) वयं **संस्कृतेन** प्रार्थनासभां करिष्यामः। .... (किम्/केन)
(घ) बालकाः **पठनार्थं** विद्यालयं गच्छन्ति। .... (किम्/किमर्थम्)
(ङ) आदित्यः अर्पिता च **प्रतिज्ञां** पठतः। .... (काम्/कम्)
(च) युवराजः **स्फोरकपत्रे** लेखिष्यति। .... (कुत्र/कस्मै)

7. **मञ्जूषायां दत्तानां पदानां सहायतया संस्कृते पञ्च वाक्यानि रचयत।**
(मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से संस्कृत में पाँच वाक्य बनाइए। Make five sentences in Sanskrit by using the words given in box.)

मिष्टान्नम्, अग्रजः, अनुजः, भगिनी, रक्षाबन्धनस्य, चित्रम्, सर्वे, प्रसन्नाः, रक्षासूत्रम्, बध्नाति, तिलकम्, जनकः, जननी

उत्तर-पत्रम्

1. संस्कृतदिनम् (लट्-लृट-लकारौ, तुमुन् प्रत्ययः)

1. (क) श्रावणीपूर्णिमायां (ख) रक्षाबन्धनं (ग) वार्ताः (घ) मानसः
   (ङ) विज्ञानस्य (च) वेदश्री (छ) संस्कृतक्रीडानाम्
2. (क) यूयं तु सङ्गणके कुशला स्थ (ख) युवां किं करिष्यथः
   (ग) के गणनायकाः भवितुम् इच्छन्ति? (घ) आवां श्लोकान् पठिष्यावः
   (ङ) तौ वार्ताः पठितुम् इच्छतः (च) अहं सफलतां प्राप्स्यामि
3.

	शब्दरूपम्	मूलशब्दः	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
(क)	विज्ञानस्य	विज्ञान	नपुंसकलिंङ्गम्	षष्ठी	एकवचनम्
(ख)	युष्माकम्	युष्मद	तीनों लिंङ्गम्	षष्ठी	बहुवचनम्
(ग)	संस्कृतेन	संस्कृत	नपुंसकलिंङ्गम्	तृतीया	एकवचनम्
(घ)	विश्वे	विश्व	नपुंसकलिंङ्गम्	सप्तमी	एकवचनम्
(ङ)	पत्रिकाणाम्	पत्रिका	स्त्रीलिंङ्गम्	षष्ठी	बहुवचनम्
(च)	सप्ताहे	सप्ताह	पुल्लिंङ्गम्	सप्तमी	एकवचनम्

4. (क) भविष्यति (ख) कुर्मः (ग) एषिष्यति (घ) भवामि (ङ) भविष्यति (च) करोमि
5. (क) खादितुम् (ख) पातुम् (ग) भ्रमितुम् (घ) मेलितुम् (ङ) प्राप्तुम् (च) गातुम्
6. (क) कदा (ख) का (ग) केन (घ) किमर्थम् (ङ) काम् (च) कुत्र
7. (क) इदं चित्रं रक्षाबन्धनस्य अस्ति। (ख) अनुजः मिष्टान्नम् खादति।
   (ग) भगिनी अनुजं रक्षासूत्रं बध्नाति। (घ) सर्वे प्रसन्नाः भवन्ति।
   (ङ) भगिनी अनुजं तिलकं अपि करोति।

DELHI PUBLIC SCHOOL GANDHINAGAR

विषयः - संस्कृतम्
कक्षा-७
पाठः-२ भारतीयाः वीराङ्गनाः
(लङ् लकारः - प्रथमः पुरुषः)

Rushikesh Upadhyay

भूतकाल (लङ् लकार)

अ+धातु + प्रत्यय=क्रिया

प्रथम: पुरुष:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालक: अपठत् ।	बालकौ अपठताम् ।	बालका: अपठन् ।
छात्र: अलिखत् ।	छात्रौ अलिखताम् ।	छात्रा: अलिखन् ।
नर: अगच्छत् ।	नरौ अगच्छताम् ।	नरा: अगच्छन् ।

भूतकाल (लङ् लकार)

अ+धातु + प्रत्यय=क्रिया

प्रथम: पुरुष:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
महिला अवदत् ।	महिले अवदताम् ।	महिला: अवदन् ।
गायिका अगायत् ।	गायिके अगायताम् ।	गायिका: अगायन् ।

त्	ताम्	अन्

भूतकाल (लङ् लकार)

प्रथम: पुरुष:

प्रत्यया:

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	त्	ताम्	अन्

अभ्यास
उत्तर-पत्रम्

2. भारतीया: वीराङ्गना: (लङ्लकार:, प्रथम: पुरुष:)

2. (क) आङ्गलदेशीया: (ख) सरोजिनी नायडू (ग) महात्मागान्धिन:
(घ) गङ्गाधरेण (ङ) स्वपतिदेवस्य (च) ह्यूरोज:

3. (क) कस्य (ख) कस्यै (ग) कान्
(घ) कुत्र (ङ) केषाम् (च) केषु

4.

		एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(क)	पठ्	अपठत्	अपठताम्	अपठन्
(ख)	खाद्	अखादत्	अखादताम्	अखादन्
(ग)	गम्	अगच्छत्	अगच्छताम्	अगच्छन्
(घ)	वद्	अवदत्	अवदताम्	अवदन्
(ङ)	नृत्	अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्
(च)	पा	अपिबत्	अपिबताम्	अपिबन्

5.

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(क)	भक्त: अपूजयत्।	भक्तौ अपूजयताम्।	भक्ता: अपूजयन्।
(ख)	शिक्षक: अपाठयत्।	शिक्षकौ अपाठयताम्।	शिक्षका: अपाठयन्।
(ग)	गायक: अवादयत्।	गायकौ अवादयताम्।	गायका: अवादयन्।
(घ)	नायिका अनृत्यत्।	नायिके अनृत्यताम्।	नायिका: अनृत्यन्।
(ङ)	स: अजिघ्रत्।	तौ अजिघ्रताम्।	ते अजिघ्रन्।
(च)	सा अगणयत्।	ते अगणयताम्।	ता: अगणयन्।

6. (क) अगच्छताम् (ख) अकुरुताम् (ग) अगायत्
(घ) अक्रीडन् (ङ) अयच्छन् (च) अकरोत्

7. (क) बालक: गुरुजनान् अनयत्। (ख) शिक्षक: प्रश्नम् लिखति।
(ग) सुकेश: मित्रं अमिलत्। (घ) किं स: गृहे भविष्यति।
(ङ) सा शीघ्रं धावति। (च) मम उदरे पीडा आसीत्।

विषय:-संस्कृतम्
कक्षा-७
पाठ:-३ जयतु राष्ट्रम् (भूतकाल - लङ् लकार-मध्यम: पुरुष:)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
त्वम् (तुम) अपठ:।	युवाम्(तुम दोनों) अपठतम् ।	यूयम् (तुम सब) अपठत ।
त्वम् अलिख: ।	युवाम् अलिखतम् ।	यूयम् अलिखत ।
त्वम् अधाव: ।	युवाम् अधावतम् ।	यूयम् अधावत ।

अभ्यास:-प्रश्ना:-उत्तराणि

प्र-२ अधोलिखितानां प्रश्नानाम् एकपदेन उत्तराणि यच्छत ।	उत्तराणि
क) सुभाषचन्द्र: कस्य प्रमुख: आसीत् ?	क)स्वतन्त्रासङ्ग्रामस्य
ख) क: विवेकानन्दस्य साहित्यस्य अध्ययनम् अकरोत् ?	ख)सुभाषचन्द्र:
ग) सचिनस्य शिक्षक: क: आसीत् ?	ग)रमाकान्त –आचरेकर:
घ) सुभाष: कस्य सहयोगम् अकरोत् ?	घ)जापानदेशस्य
ङ) प्रकाश: मन्दकिनी च केषां चिकित्साम् अकुरुताम् ?	ङ) आदिवासिजनानाम्
च) वीरा: बालका: केषां प्रतिकारम् अकुर्वन् ?	च) दुष्टानाम्
प्र-३ रेखाङ्कितपदानाम् आधारेण प्रश्ननिर्माणम् कुरुत ।	
क) वीराय नम: ।	कस्मै नम: ?
ख) स: महापालिकाया: कार्यसचिव अभवत् ।	स: कस्या: कार्यसचिव अभवत् ?
ग) स: क्रीडयां भारतस्य विश्वास: आसीत् ।	स: क्रीडयां कस्य विश्वास: आसीत्?
घ) ते स्वप्राणानां चिन्तां न अकुर्वन् ।	ते केषां चिन्तां न अकुर्वन् ?
ङ) मयूरा: उद्याने अनृत्यन ।	के उद्याने अनृत्यन ?
च) महिला: जलम् आनयन् ।	का: जलम् आनयन् ?

प्र-४ उदाहरणानुसारं धातो: योग्यं रुपं लिखत ।

धातु	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पठ्	अपठत्	अपठताम्	अपठन्
खाद्	अखादत्	अखादताम्	अखादन्
गम्	अगच्छत्	अगच्छताम्	अगच्छन्
वद्	अवदत्	अवदताम्	अवदन्
नृत्	अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्
पा	अपिबत्	अपिबताम्	अपिबन्

प्र-५ अधोलिखितानि वाक्यानि द्विवचने बहुवचने च परिवर्तयत ।			
	एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
क)	त्वं चित्राणि अरचय: ।	**युवां चित्राणि अरचयतम् ।**	**यूयं चित्राणि अरचयत ।**
ख)	त्वं कथा: अलिख:।	**युवां कथा: अलिखतम् ।**	**यूयं कथा: अलिखत ।**
ग)	त्वम् उद्याने अभ्रम: ।	**युवां उद्याने अभ्रमतम्**	**यूयं उद्याने अभ्रमत ।**
घ)	त्वं कार्यालयात् आगच्छ:।	**युवां कार्यालयात् आगच्छतम् ।**	**यूयं कार्यालयात् आगच्छत ।**
ङ)	त्वं तरणताले अतर:	**युवां तरणताले अतरतम् ।**	**यूयं तरणताले अतरत ।**
च)	त्वं पुस्तकालये आसी:	**युवां पुस्तकालये आस्ताम् ।**	**यूयं पुस्तकालये आस्त ।**

प्र-६	**लङ्लकारस्य उचितेन रुपेण रिक्तस्थानं पूरयत ।**
उत्तराणि	
क)	त्वं प्रात:काले शीघ्रम् **<u>अगच्छ:</u>** ।
ख)	युवां कालिदासस्य पुस्तकम् **<u>अपठतम्</u>** ।
ग)	यूयं चलचित्रं **<u>अपश्यत</u>** ।
घ)	त्वं सेवाकार्यम् **<u>अकरो:</u>** ।
ङ)	युवां देवम् **<u>अनमतम्</u>** ।
च)	यूयं धनं **<u>अयच्छत</u>** ।
प्र-७	**निर्देशानुसारं लकारपरिवर्तनम् कुरुत ।**
	उत्तराणि
क)	युवाम् सम्यक् **<u>अक्रीडतम्</u>** ।
ख)	यूयं कन्दुकं **<u>क्षिपथ</u>** ।
ग)	त्वं अभिनयं **<u>अकरो:</u>** ।
घ)	किं युवां नद्यां **<u>तरिष्यथ:</u>** ?
ङ)	यूयं शालाया: गृहम् **<u>आगच्छथ</u>** ।
च)	त्वं श्लोकं **<u>अस्मर:</u>** ।

पाठ:-४ धन्या: भारतीया:

भूतकाल (लङ् लकार- उत्तम: पुरुष:)

अ+धातु + प्रत्यय=क्रिया

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अहम् (मैं) अपठम् ।	आवाम् (हम दोनों) अपठाव ।	वयम् (हम सब) अपठाम ।
अहम् अलिखम् ।	आवाम् अलिखाव ।	वयम् अलिखाम ।
अहम् अधावम् ।	आवाम् अधावाव ।	वयम् अधावाम ।

अभ्यास-प्रश्ना:-उत्तराणि

2. (क) राकेश: (ख) योग (ग) सुन्दरं (घ) ऐश्वर्या (ङ) ग्रामजनान् (च) सङ्गीतस्य
3. (क) कानि (ख) कौ (ग) कुत्र (घ) कति (ङ) कान् (च) कौ
4.

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(क) पठ्	अपठम्	अपठाव	अपठाम
(ख) खाद्	अखादम्	अखादाव	अखादाम
(ग) गम्	अगच्छम्	अगच्छाव	अगच्छाम
(घ) वद्	अवदम्	अवदाव	अवदाम
(ङ) नृत्	अनृत्यम्	अनृत्याव	अनृत्याम
(च) पा	अपिबम्	अपिबाव	अपिबाम

5.

द्विवचनम्	बहुवचनम्
(क) आवाम् अखादाव।	वयम् अखादाम।
(ख) आवाम् अरचयाव।	वयम् अरचयाम।
(ग) आवाम् अगायाव।	वयम् अगायाम।
(घ) आवाम् अपश्याव।	वयम् अपश्याम।
(ङ) आवाम् अक्रीडाव।	वयम् अक्रीडाम।
(च) ते अगणयताम्।	ता: अगणयन्।

6. (क) स्व: (ख) अगच्छाम (ग) अप्रक्षालयम् (घ) अतराव (ङ) अपश्याम (च) अभ्रमम्

कक्षा-७

विषय:- संस्कृतम्

पाठ-५ संस्कृतक्रीडा

(लोट् लकार)

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)

धातु + प्रत्यय=क्रिया

प्रथम: पुरुष:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालक: पठतु।	बालकौ पठताम्।	बालका: पठन्तु।
छात्र: लिखतु।	छात्रौ लिखताम्।	छात्रा: लिखन्तु।
युवक: गच्छतु।	युवकौ गच्छताम्।	युवका: गच्छन्तु।

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)

प्रथम: पुरुष:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
महिला वदतु ।	महिले वदताम् ।	महिला: वदन्तु ।
गायिका गायतु ।	गायिके गायताम् ।	गायिका: गायन्तु ।

तु	ताम्	अन्तु

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)

मध्यम: पुरुष:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
त्वम् (तुम) पठ ।	युवाम्(तुम दोनों) पठतम् ।	यूयम् (तुम सब) पठत ।
त्वम् लिख ।	युवाम् लिखतम् ।	यूयम् लिखत ।
त्वम् धाव ।	युवाम् धावतम् ।	यूयम् धावत ।

त्वम्	युवाम्	यूयम्
-	तम्	त

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)

उत्तम: पुरुष:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
अहम् (मैं) पठानि ।	आवाम् (हम दोनों) पठाव ।	वयम् (हम सब) पठाम ।
अहम् लिखानि ।	आवाम् लिखाव ।	वयम् लिखाम ।
अहम् धावानि ।	आवाम् धावाव ।	वयम् धावाम ।

आनि	आव	आम

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमः पुरुषः	बालकः पठतु ।	बालकौ पठताम् ।	बालकाः पठन्तु ।
मध्यमः पुरुषः	त्वम् (तुम) पठ ।	युवाम् (तुम दोनों) पठतम् ।	यूयम् (तुम सब) पठत ।
उत्तमः पुरुषः	अहम् (मैं) पठानि ।	आवाम् (हम दोनों) पठाव ।	वयम् (हम सब) पठाम ।

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)

प्रत्यया:

पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम: पुरुष:	तु	ताम्	अन्तु
मध्यम: पुरुष:	त्वम् (तुम) -	युवाम् (तुम दोनों) तम्	यूयम् (तुम सब) त
उत्तम: पुरुष:	अहम् (मैं) आनि	आवाम् (हम दोनों) आव	वयम् (हम सब) आम

आज्ञार्थ (लोट् लकार)
(Order / Request)अभ्यास:

क्रम:	धातु:	पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
१	पत्	प्रथम: पुरुष:	पततु	पतताम्	पतन्तु
२	पठ्	मध्यम: पुरुष:	पठ	पठतम्	पठतम्
३	भू	उत्तम: पुरुष:	भवानि	भवाव	भवाम
४	दा-यच्छ्	प्रथम: पुरुष:	यच्छतु	यच्छताम्	यच्छन्तु
५	भ्रम्	मध्यम: पुरुष:	भ्रम	भ्रमतम्	भ्रमत
६	क्रीड्	उत्तम: पुरुष:	क्रीडानि	क्रीडाव	क्रीडाम
७	गम्-गच्छ्	प्रथम: पुरुष:	गच्छतु	गच्छताम्	गच्छन्तु
८	आ+गम्(गच्छ्)	मध्यम: पुरुष:	आगच्छ	आगच्छतम्	आगच्छत
९	गै	उत्तम: पुरुष:	गायानि	गायाव	गायाम
१०	चल्	प्रथम: पुरुष:	चलतु	चलताम्	चलन्तु

5. संस्कृतक्रीडा (लोट्लकारः–आज्ञार्थकः)

1. (क) त्वम् पठ (ख) वयं खेलाम (ग) यूयं खेलत (घ) युवां गायतम् (ङ) अहम् आगच्छानि
2. (क) पचतम् (ख) पालयाम (ग) लिखताम् (घ) गच्छ (ङ) वदानि (च) करोतु
3. (क) आगच्छ (ख) करवाणि (ग) आगच्छतु (घ) त्यजताम् (ङ) वदतम् (च) पालयत
4.

	क्रियापदम्	**धातुः**	**लकारः**	**पुरुषः**	**वचनम्**
(क)	उपविशानि	उप+विश्	लोट्	उत्तम	एकवचनम्
(ख)	गच्छन्तु	गम्	लोट्	प्रथम	बहुवचनम्
(ग)	आगच्छ	आ+गम्	लोट्	मध्यम	एकवचनम्
(घ)	वदत	वद्	लोट्	मध्यम	बहुवचनम्
(ङ)	उत्तिष्ठत	उत् + स्था	लोट्	मध्यम	बहुवचनम्
(च)	भव	भू	लोट्	मध्यम	एकवचनम्

5. (क) आनय (ख) गच्छ (ग) उत्तिष्ठत (घ) कुरुतम् (ङ) आगच्छानि (च) गच्छाम
6. (क) पिबानि (ख) पिब (ग) गच्छानि (घ) गच्छ (ङ) रचयानि (च) पठ

तुमुन् प्रत्ययः

(Infinitives)

तुमुन् प्रत्ययः

तुमुन् → त् उ म् ~~उन्~~ → त् उ म् → तुम्

के लिए

- बालकः धावति, क्रीडाङ्गणं गच्छति।
  बालकः धावितुं क्रीडाङ्गणं गच्छति।
- युवकः पठिष्यति। पुस्तकं स्वीकरिष्यति।
  युवकः पठितुं पुस्तकं स्वीकरिष्यति।
- शिशुः अचलत्। प्रयत्नम् अकरोत्।
  शिशुः चलितुं प्रयत्नम् अकरोत्।
- मातरः अर्चिष्यन्ति। मन्दिरं गमिष्यन्ति।
  मातरः अर्चितुं मन्दिरं गमिष्यन्ति।
- भ्राता जलम् अपिबत्। पाकशालाम् अगच्छत्।
  भ्राता जलं पातुं पाकशालाम् अगच्छत्।
- अहं वैज्ञानिकः भविष्यामि। सम्यक् पठिष्यामि।
  अहं वैज्ञानिकः भवितुं सम्यक् पठिष्यामि।

धातु	लट्	तुमुनान्तं
आ+नी	आनयति	आनेतुम्
उत्+स्था	उत्तिष्ठति	उत्थातुम्
क्रीड्	क्रीडति	क्रीडितुम्
खाद्	खादति	खादितुम्
खेल्	खेलति	खेलितुम्
गम्	गच्छति	गन्तुम्
गै	गायति	गातुम्
चल्	चलति	चलितुम्
चिन्त्	चिन्तयति	चिन्तयितुम्
ज्ञा	जानाति	ज्ञातुम्
दा	ददाति	दातुम्
दृश्	पश्यति	द्रष्टुम्
धाव्	धावति	धावितुम्
नम्	नमति	नन्तुम्

धातु	लट्	तुमुनान्तं
नी	नयति	नेतुम्
नृत्	नृत्यति	नर्तितुम्
पच्	पचति	पक्तुम्
प्र+विश्	प्रविशति	प्रवेष्टुम्
प्रच्छ्	पृच्छति	प्रष्टुम्
भक्ष्	भक्षयति	भक्षयितुम्
भाष्	भाषते	भाषितुम्
भू	भवति	भवितुम्
याच्	याचते	याचितुम्
रक्ष्	रक्षति	रक्षितुम्
रच्	रचयति	रचयितुम्
लभ्	लभते	लब्धुम्

धातु	लट्	तुमुनान्तं
लिख्	लिखति	लेखितुम्
वद्	वदति	वदितुम्
वस्	वसति	वस्तुम्
श्रु	शृणोति	श्रोतुम्
स्था	तिष्ठति	स्थातुम्
स्मृ	स्मरति	स्मर्तुम्
हस्	हसति	हसितुम्

सः भ्रमणाय/भ्रमणार्थं गच्छति।	भ्रमितुम्
शिशवः खेलनाय/खेलनार्थं इच्छन्ति।	खेलितुम्
त्वं पठनाय/पठनार्थं प्रयत्नं कुरु।	पठितुम्
आवां पुष्पमालां रचनाय/रचनार्थं वाटिकां गमिष्यावः।	रचितुम्
शिक्षकः पाठनाय/पाठनार्थं विद्यालयम् आगच्छति।	पाठयितुम्
सैनिकाः रक्षणाय/रक्षणार्थं सीमाप्रदेशे भवन्ति।	रक्षितुम्

स्वाध्याय:

प्रत्ययं योजयित्वा विभज्य वा रिक्तस्थानानि पूरयत।

१) अहं अभियन्ता **भवितुम्** इच्छामि। (भू+तुमुन्) अभियन्त्री

२) वयं पित्रा सह चलचित्रं **द्रष्टुम्** गच्छामः। (दृश्+तुमुन्)

३) हे गुरो! किम् अहं प्रश्नं **प्रच्छ्+तुमुन्** शक्नोमि? (प्रष्टुम्)

४) किम् अहं हस्तं **प्र+क्षाल्+तुमुन्** प्रसाधनं गच्छामि? (प्रक्षालयितुम्)

५) मम मित्रं मम गृहं **आगन्तुम्** इच्छति। (आ+गम्+तुमुन्)

६) ग्रीष्मकाले वयं श्रीनगरं **गन्तुम्** चिन्तयामः। (गम् + तुमुन्)

७) मम पितामहः दर्शनं **कर्तुम्** मन्दिरं गच्छति। (कृ+तुमुन्)

‘क्त्वा’ प्रत्यय एवं ‘ल्यप्’ प्रत्यय

(करके)

किसी वाक्य में दो क्रियाओं के होने पर, उन दोनों क्रियाओं मे से जो पहले समाप्त होती है, उसको बताने वाली धातु में क्त्वा प्रत्यय का प्रयोग होता है।

उदा. स: अध्ययनं कृत्वा क्रीडाक्षेत्रं गच्छति।

ध्यान देने योग्य-

➢ संस्कृत भाषा में **‘क्त्वा’** प्रत्यय का प्रयोग **‘करके’** अर्थ को प्रकट करने के लिए किया जाता है। ‘क्त्वा’ के **‘क्’** का लोप हो जाता है और **‘त्वा’** शेष बचता है, जो धातु के साथ जोडा जाता है।

- **पठ्+ क्त्वा=पठित्वा**
  बालक: पठित्वा क्रीडनाय गच्छति।
- **चल् + क्त्वा = चलित्वा**
  अहं चलित्वा मन्दिरं गच्छामि।

➢ यदि धातु से पहले कोई उपसर्ग आ जाए तो **‘क्त्वा’** प्रत्यय के स्थान पर ल्यप् प्रत्यय का प्रयोग होता है। **‘ल्यप्’** के **‘ल्’** और **‘प्’** ला लोप हो जाता है और केवल **‘य’** शेष बचता है जो धातु के साथ जुडता है।

उदा-

➢ **प्र + नम् + ल्यप् = प्रणम्य = प्रणाम करके**

- **मातापितरौ प्रणम्य पुत्र: विदेशं गच्छति।**

➢ **उत् + स्था + ल्यप् = उत्थाय**

- **छात्र: उत्थाय उत्तरं यच्छति।**

क्त्वा, ल्यप् एवं तुमुन् प्रत्यय

धातु	धातु का अर्थ	क्त्वा / ल्यप् (कर के / कर)	तुमुन् (के लिए)
अस्	होना	भूत्वा	भवितुम्
कृ	करना	कृत्वा	कर्तुम्
क्री	खरीदना	क्रीत्वा	क्रेतुम्
क्रुध्	क्रोध करना	क्रुद्ध्वा	क्रोद्धुम्
गम्	जाना	गत्वा	गन्तुम्
जि	जीतना	जित्वा	जेतुम्
ज्ञा	जानना	ज्ञात्वा	ज्ञातुम्
त्यज्	छोड़ना	त्यक्त्वा	त्यक्तुम्
दा	देना	दत्वा	दातुम्
दृश्	देखना	दृष्ट्वा	द्रष्टुम्
धृ	धारण करना	धृत्वा	धर्तुम्
ध्यै	ध्यान करना	ध्यात्वा	ध्यातुम्
नम्	नमस्कार करना	नत्वा	नन्तुम्
नश्	नष्ट होना	नष्ट्वा	नष्टुम्
नी	ले जाना	नीत्वा	नेतुम्
पच्	पकाना	पक्त्वा	पक्तुम्
पा	पीना	पीत्वा	पातुम्
प्रच्छ्	पूछना	पृष्ट्वा	प्रष्टुम्
भू	होना	भूत्वा	भवितुम्
लभ्	पाना	लब्ध्वा	लब्धुम्
वच्	कहना	उक्त्वा	वक्तुम्
क्षिप्	फेंकना	क्षिप्त्वा	क्षेप्तुम्
श्रु	सुनना	श्रुत्वा	श्रोतुम्
स्था	ठहरना	स्थित्वा	स्थातुम्
स्ना	नहाना	स्नात्वा	स्नातुम्
स्मृ	स्मरण करना	स्मृत्वा	स्मर्तुम्
कथ्	कहना	कथयित्वा	कथयितुम्
क्रीड्	खेलना	क्रीडित्वा	क्रीडितुम्
खाद्	खाना	खादित्वा	खादितुम्
खेल्	खेलना	खेलित्वा	खेलितुम्

धातु	धातु का अर्थ	क्त्वा / ल्यप् (कर के / कर)	तुमुन् (के लिए)
चल्	चलना	चलित्वा	चलितुम्
चिन्त्	चिन्ता करना	चिन्तयित्वा	चिन्तयितुम्
धाव्	दौड़ना	धावित्वा	धावितुम्
पठ्	पढ़ना	पठित्वा	पठितुम्
नृत्	नाचना	नर्तित्वा	नर्तितुम्
पत्	गिरना	पतित्वा	पतितुम्
पाल्	पालना	पालयित्वा	पालयितुम्
पूज्	पूजा करना	पूजयित्वा	पूजयितुम्
भ्रम्	घूमना	भ्रमित्वा	भ्रमितुम्
मिल्	मिलना	मिलित्वा	मेलितुम्
रक्ष्	रक्षा करना	रक्षित्वा	रक्षितुम्
रच्	बनाना	रचयित्वा	रचयितुम्
लिख्	लिखना	लिखित्वा	लेखितुम्
वद्	बोलना	उदित्वा	वदितुम्
वस्	रहना	उषित्वा	वस्तुम्
प्रति + ज्ञा	जानना	प्रतिज्ञाय	प्रतिज्ञातुम्
प्र + नम्	झुकना	प्रणम्य	प्रनन्तुम्
प्र + आप्	पाना	प्राप्य	प्राप्तुम्
सम् + आप्	पूरा करना	समाप्य	समापयितुम्
प्र + विश्	प्रवेश करना	प्रविश्य	प्रवेष्टुम्
वि + हस्	हसना	विहस्य	विहसितुम्
वि + स्मृ	भूलना	विस्मृत्य	विस्मर्तुम्
उत् + स्था	खड़े होना	उत्थाय	उत्थातुम्
वि + ज्ञा	जानना	विज्ञाय	विज्ञातुम्
निर् + ईक्ष्	निरीक्षण करना	निरीक्ष्य	निरीक्षितुम्
परि + ईक्ष्	परीक्षण करना	परीक्ष्य	परीक्षितुम्
आ + नी	लाना	आनीय	आनेतुम्
आ + गम्	आना	आगम्य/आगत्य	आगन्तुम्
परि + त्यज्	छोड़ना	परित्यज्य	परित्यक्तुम्
अव + गम्	समझना	अवगम्य	अवगन्तुम्

अभ्यास:

➢ प्रत्ययं योजयित्वा विभज्य वा रिक्तस्थानानि पूरयत।		
१	भक्त: ईश्वरं ____________(नन्तुम्) मन्दिरं गच्छति ।	नम् +तुमुन्
२	सर्वे भोजनम् ____________ उपविशन्ति । (खाद् + तुमुन्)	खादितुम्
३	छात्र: _________ गृहम् गच्छति । (क्रीड् + क्त्वा)	कीडित्वा
४	अहम् पाठं ___________ उत्तरं लिखामि । (अव + गम् + ल्यप्)	अवगम्य
५	अहं जलं ____________ गच्छामि । (पा + तुमुन्)	पातुम्

विषय:-संस्कृतम् कक्षा-7 अपठित- अवबोधनम्	
प्र-१	**अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत।**
	मेट्रोयानं पूर्णतया सङ्गणकेन नियन्त्रितं यानम् अस्ति। इदं यानं भूमे: अध:, उपरि चापि धावति। पूर्णत: वातानुकूलितं भवति इदं यानम्। अतीव सुखकरी भवति यात्रा अनेन यानेन। **इदं यानम् अतिवेगेन विद्युता चलति।** मेट्रोयानेन दिल्लीनगरस्य सम्पूर्णदर्शनम् अतीवसुखेन भवति। यातायात समस्याया: समाधानं मेट्रोयानेन एव संभवति।
➢	**एकपदेन उत्तरत।**
क)	मेट्रोयानं केन चलति? **विद्युता**
ख)	मेट्रोयानं पूर्णत: कीदृशं भवति? **वातानुकूलितं**
➢	**पूर्णवाक्येन उत्तरत।**
क)	**मेट्रोयानं केन नियन्त्रितं यानम् अस्ति?**
उ	मेट्रोयानं पूर्णतया सङ्गणकेन नियन्त्रितं यानम् अस्ति।
ख)	**मेट्रोयानं कस्य उपरि धावति?**
उ	मेट्रोयानं भूमे: उपरि धावति।
➢	**निर्देशानुसारम् उत्तरत।**
क)	**'सुखकरी यात्रा'** अनयो: पदयो: विशेषणपदं किम्? **सुखकरी**
ख)	'पृथिव्या:' इत्यस्य किं पर्यायपदम् गद्यांशे प्रयुक्तम्? **भूमे:**
ग)	'इदं यानम्' इत्यस्मिन् वाक्ये 'चलति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्? **यानम्**

चित्रवर्णनम्

पुस्तकालयस्य, पुस्तकालयाध्यक्षः, वार्तापत्राणि, पुस्तकानि, पत्रिकाः, पश्यन्ति, पठन्ति, एकः, पृच्छति, लिखतः, द्वौ, उत्पीठिकायाम्, कपाटिकायाम्

१) एतत् चित्रं **पुस्तकालयस्य** अस्ति ।
२) चित्रे पुस्तकानि सन्ति ।
३) चित्रे द्वौ छात्रौ पुस्तकानि पठत: ।
४) चित्रे पत्रिका: सन्ति ।
५) चित्रे बालका: लिखन्ति ।
६) चित्रे एक: बालक: पठति ।
७) चित्रे एक: ग्रन्थपालक: अस्ति ।
८) चित्रे कपाटिकायाम् पुस्तकानि सन्ति ।
९) चित्रे एक: बालक: पुस्तकालयाध्यक्षं / ग्रन्थपालकं पृच्छति ।
१०) चित्रे उत्पीठिकायां पुस्तकानि सन्ति ।

चित्रवर्णनम्

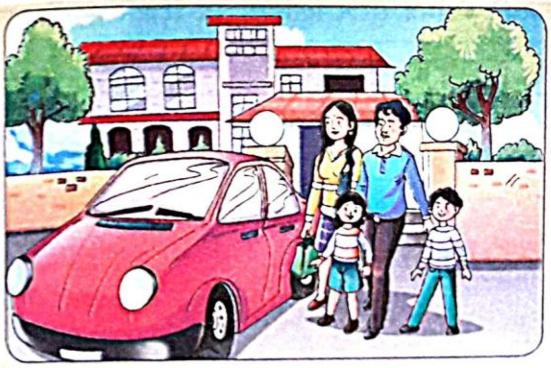

परिवारजनाः, बालकः, गृहम्, वृक्षाः, सन्ति, याने, पुरतः, पृष्ठतः, बालः, चित्रे, वार्तालापम्, कुर्वन्ति, गच्छन्ति, भ्रमितुम्, प्रसन्नाः, गृहात्, बहिः

दीपावल्याः, चित्रम्, बालकाः, आनन्दिताः, अस्ति, सन्ति, स्फोटकानि, स्फोटयन्ति, रङ्गवल्लीम्, प्रकाशः, रात्रौ, पूजाम्, जननी, कुर्वन्ति, रचयन्ति

करोति, दर्शयति, चतुष्पथः, हस्तेन, मार्गदर्शनं, आपणानाम्, पुरतः, वाहनानि, सम्मर्दः, बालकाः, पश्यन्ति, सर्वे, गच्छन्ति

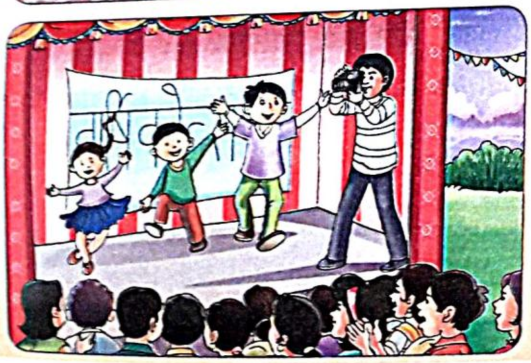

पश्यन्ति, नृत्यं, वार्षिकोत्सवः, छात्राः, जनाः, कुर्वन्ति, प्रसन्नाः, करतालेन, मञ्चे, सभायाम्, भावचित्रकारः, उत्तमम्